

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

 Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO

Te Whare Wānanga o Ōtago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

bir araştırmacı olarak kendi durumu hakkında s¼rekli sorular sorma ihtiyaçı bir gerilim yaratır. HDK ve onun y¼neticileri ¼ocukların yararını her şeyin başına koymaya ilişkin birtakım değerlere sahip olduğunu a¼ıklarken, bu kuruluşta ¼alıřan pratisyenler ¼oęu kez ¼ocuklarla iş yapma denince en iyisini kendilerinin bildiklerini d¼ř¼nmeye eğilimlidirler. Bu konumdaki kişiler bir ¼ocukla etkileşim i¼indeyken ortaya koydukları durumu derinlemesine incelemeye belirli bir diren¼ g¼sterirler. ¼ocukları g¼zetken, onların haklarını savunan kişiler olarak şapkalarını bir kenara atıp kendilerinden disiplinli ve nitel bir araştırma bekleyen yeni şapkalarını giymeye ¼alıřırlar. B¼yle olunca, ¼n fikirleri bir kenara bırakmak, başkalarını ciddi bi¼imde dinlemek, ¼ocukların kendi ¼yk¼lerini anlatmaları i¼in onlara fırsatlar sağlamak, sonra bu ¼yk¼leri hen¼z olgunlaşmadan ve kısmi olarak yorumlamaktan ka¼ınmak, kısacası d¼ř¼n¼msel uygulamanın ¼z¼n¼ yakalamak gerekir.

- Sonu¼ta, etik araştırmacının karşılaşacağı g¼¼l¼kler, araştırmayı yaptıran kuruluşla etkileşime ge¼ildięi ve iyi araştırmanın aynı zamanda etik araştırma olması gerektiğine ilişkin ortak beklentilerle başlar. İşin en başında, herkes etik bir araştırma tasarlamasının zaman alacağını; taraflardan her birinin zihin ve becerilerini d¼ř¼n¼msel ve etik bir araştırma i¼in hazır hale getirilmesinin araştırmanın başarısı -ve nihai olarak da meşruiyeti-a¼ısından temel ¼nem taşıdığını ve bunun saha ¼alıřması, veri analizi ya da araştırma raporunun yazımı d¼hil t¼m aşamalarda g¼zetilmesi gerektiğini kavramalıdır. Araştırmaya katılan insan sayısı ve ¼eřitlilięi arttı¼a, ortak bir anlayışa ulaşılması, d¼ř¼n¼msellik taşıyan bir etik araştırma pratiğinin sahiplenilmesi i¼in ayrılan zaman da artacaktır.

Referanslar

Bergstr¼m, K., Jonsson, L., & Shanahan, H. (2010). Children as co-researchers voicing their preferences in foods and eating: methodological reflections. *International Journal of Consumer Studies*, 34, 183-189. doi: 10.1111/j.1470-6431.2009.00843.x

Christensen, P. & Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9 (4), 447 - 497. doi: 10.1177/0907568202009004007

Ebrahim, H. (2010). Situated ethics: Possibilities for young children as research participants in the South African context. *Early Child Development & Care*, 180, 289-298.

Morrow, V. (2009). *ethics of social research with children and families in Young Lives: Practical experiences*. Oxford: Young Lives Research Project.

Simons, H., & Usher, R. (2000). *Situated ethics in educational research*. New York, NY: RoutledgeFalmer.

Katkıda bulunan: Kate McAlpine; Kolaylaştırıcı. Ko¼. Araştırmacı. ¼ocuk Hakları Topluluğu Baş Stratejisti, Tanzanya.

¼rnek durum 15: S¼r¼p giden onayla ilgili g¼¼l¼k?

Arka plan bağlamı:

Engelli ¼ocukların yer aldıkları etnografik ya da saha temelli araştırmalar y¼r¼t¼rken, bilgiye dayalı onay nosyonu, araştırmacının, katılımcıların tamamı a¼ısından tam anlamıyla bilgilendirilmiş olmanın ne anlama geldiği ¼zerinde titizlikle d¼ř¼nm¼ř olmasını gerektirir. Bu ¼rnekteki okul temelli araştırmada aynı grup ¼ęrenciyle (11-12 yaş grubu) ders yılı boyunca ciddi zaman ge¼iren

ve ardından aynı gruptan kimi öğrencileri sınıf ve okul değiştikçe izlemeye devam eden araştırmacılar söz konusudur. Yeni Zelanda'daki normal okullarda engelli yedi öğrenciyi izleyen 4 araştırmacı bulunuyordu. Amacımız, okuldaki deneyimlerin engelli bir öğrenci olma durumunu nasıl etkilediğini anlamaktı. Aşağıdaki örnek, bir araştırmacının öğrencilerden biriyle olan deneyimini temel almaktadır.

Etik görev:

Araştırmalara çocukların katılımıyla ilgili etik kılavuzların çoğu olay temelli çalışmaları öngörür (örneğin bir görüşmede yer almak ya da anket formunu doldurmak gibi); burada önce onay alınır, ardından kısa bir süre sonra veri toplama işi başlar. Veri toplama işinin tamamlanması üzerine çocuk bir araştırmada yer almanın ne demek olduğu hakkında bir deneyim edinir ve çalışmanın tekrarlanıp tekrarlanmayacağına ilişkin görüş oluşturur.

Etnografik araştırmalarda öğrencilerle aramdaki ilişkiler zamanla sınıf katılımı bağlamında gelişti. Öğrencinin araştırmayla ilgili deneyimi, araştırmacı olarak kendi konumunu belirlememden büyük ölçüde etkilendi. Çocuklar, benim kendilerine patronluk taslayacak bir başka yetişkinden başka bir şey olmadığını düşünmüş olabilirler. O zamanki duyarlılıklarım şunlardı: Bir öğrenci belirli bir zamanda benimle konuşmak istemezse ne yapacaktım? Bu, onların artık araştırmamın bir parçası olmayı istemedikleri anlamına mı gelirdi? Bundan nasıl emin olabilirdim?

"Sizinle sınıfınızda bir zaman geçirmek istiyorum" dediğimde bundan "hep orada olacağım" sonucunu çıkarmamış olabilirler. Katılımcıların araştırmadan her an çekilebilecekleri fikrine yabancı değiliz. Peki, ortadaki durum gerçekten bir çekilme isteğini mi yansıtıyor yoksa sadece belirli bir öğrencinin o günkü havası mı söz konusu? Bunu nasıl anlayacaktım? Benimsediğim yaklaşım, katılımın nasıl olacağını kendileriyle görüşmek ve katılımın gündelik işler bazında ne anlama geleceğini onlarla konuşmaktı.

Dağıttığımız araştırma bilgilendirme notlarına göre çocuklar, belirli zamanlarda gözlerin kendi üzerlerinde olmasını istemiyorlarsa ve bundan rahatsızlık duyuyorlarsa araştırmacıdan "gitmesini" isteyebileceklerdi. Ne var ki, alışılmış sınıf içi yetişkin-çocuk ilişkileri çoğu durumda çocuklara bu fırsatı tanımaz. Bir çocuk için bir yetişkinden belirli bir şeyi yapmamasını istemek güçtür, çünkü okullardaki geleneksel güç ilişkileri buna pek izin vermez. Çevrelerindeki yetişkin sayısının fazla olacağı düşünüldüğünde, engelleri olan çocuklar için bu söylenen daha da güç olabilir.

Yapılan tercihler:

Sınıfta zaman geçirirken bu ne anlama geliyordu? İşte kimi örnekler.

Odaklanılan nokta engelli bir çocuğun deneyimleri olduğundan önce Alex'le ve ailesiyle konuştum.

^{xxiv} Böylece, araştırmaya ilişkin ilk açıklamalarda bulunmak için mümkün olduğu kadar geniş zaman kullandım. Onlardan başlama onayını aldıktan sonra bu kez Alex'in sınıfından onay aldım. Sınıfa gelmeye başlar başlamaz hemen ilk iş olarak veri toplamaya, yeni sınıfta notlar almaya başlamadım. İstedim ki önce öğrenciler önce sınıftaki bir yetişkin kişi olarak beni tanısinlar. Zamanla aralarından pek çoğu kendilerini sınıf etkinliklerinde desteklemem için bana başvurma rahatlığına erişti. İlk günün sonunda onlara sınıfta kalarak neler yapmak istediğimi anlattım. Not tutma işinden, onlarla günün nasıl geçtiğini konuşmaktan söz ettim; ancak aynı zamanda onlara benimle kişisel olarak konuşabileceklerini ya da araştırmada yer almak istemediklerini bana söyleyebileceklerini söyledim.

^{xxiv} Alex takma addir.

Projeye ilişkin bilgi notları verdim. Bunları evlerine götürüp ebeveynleriyle konuşabilirlerdi. Ardından öğrencilere iki gün daha verdim. Bu süre içinde beni daha iyi tanıdıkça akıllarına gelen soruları sorabilirlerdi (bu iki günlük süre aynı zamanda bana sınıfla ilk konuşurken orada bulunmayan öğrencileri bulup onlarla temas etme imkanı sağladı).

O sırada yazma alıştırmaları yapan Alex'in yanından geçerken Alex yaptığı işin üzerine eğildi ve benim görmem için diğer elini sayfanın üzerine koydu. Geçip gittim ve başka bir öğrenciyle konuştum.

Sınıf öğle yemeği arası verdiğinde sabahki gelişmeleri Alex'le konuşmanın sırası geldi. Ancak burada, kendisinin diğer çocuklarla zaman geçirmemesini sağlamam gerekiyordu. Bir noktada, kendisinin de dışarıda diğer çocuklarla ilişki yerine benimle zaman geçirmek istediğini hissettim. Araştırma ya da öğrencinin tercihi açısından yararlı olacak olsa bile öğle arasında Alex'le geçireceğim zamanı değişken ve sınırlı tutmaya karar verdim. Bunun yerine, bu tür tartışmalar için başka fırsatlar ve zeminler aradım.

Öğrenciler sınıflarında yetişkinler olmasına alışıktilar, ama araştırmacılara değil. Pek çok öğrenci, sınıftayken neler yazmakta olduğumu bilmek istiyordu. Tuttuğum notları onlara göstermeye karar verdim. Zaten karışık notlarda ve yalnızca o gün neler olmuşsa onları kapsıyordu (notları daha sonra yalnızken derleyip topluyordum). Onlara notlarımı gösterdim ve sonra 'kargacık burgacık' ne demek sözlü olarak anlattım. Böylece kişisel ayrıntılardan kaçınmış oldum ve asıl odaklandığım şeyin sınıftaki etkinlikler olduğu konusunda öğrencilere güvence verdim. Bu ilk seferden sonra bir daha yanıma gelip neler yazdığımı sormadılar.

Kendinize sorular/düşünceler:

Etnografik araştırma söz konusu olduğunda araştırmacının kendisi deneyimdir. Dolayısıyla çocukların araştırmacıyı nasıl görüp bildikleri bilgilendirilmiş olmanın ne anlama geleceğini belirler. Bu da kimi soruları gündeme getirir:

- Kendinizi nasıl tanıtacaksınız? (ya da başkalarının sizi tanıması durumunda bu nasıl olacak?)
- Sizi tanıması ve yaptığınız işi öğrenmesi için çocukların tamamına hangi fırsatları taniyacaksınız?
- Araştırmaya katılımı ilk kez talep etmeden önce çocuklara ne kadar zaman taniyacaksınız ve sürmekte olan katılıma ilişkin görüşlerini nasıl kontrol edeceksiniz?
- Bir araştırmacıyla uygun etkileşimin ölçütleri zamanla ortaya çıkar. Öğrenciler açısından durumun iyi ve normal olduğunu hangi sıklıkla kontrol edeceksiniz? Kurumlardaki çocuklar soru soran ve sorduran yetişkinlere alışık değillerdir ve kendilerinden istenilenleri yapmaya eğilimlidirler. İşlerin bu kez farklı olmasını istiyorlarsa çocuklar buna ilişkin size hangi ipuçlarını verirler?
- Bir çocukla olan ilişkinizin bu çocuğun kendi akranlarıyla olan ilişkilerini zedelememesini nasıl sağlarsınız?
- Toplamakta olduğunuz verilerin niteliği konusunda çocuklara uygun biçimde nasıl güvence verebilirsiniz?
- Veri gözleme/kaydetme gibi araştırma etkinlikleriyle sınıftaki etkinliklere katılım arasındaki dengeyi nasıl kuracaksınız?

Katkıda bulunan: Dr. Michael Gaffney, Eğitim Yüksek Okulu, Otago Üniversitesi, Yeni Zelanda.

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

